

УДК 338.439.4:631.151.2:636

В. П. Колоша,
к. е. н., директор, ПСП "Піськівське", Чернігівська обл.
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3946-6775>

DOI: 10.32702/2306-6792.2022.24.44

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ СКОТАРСТВА — МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД

V. Kolosha,
PhD in Economics, Director, "Piskivske" LLC, Chernihiv region

INTENSIFICATION OF THE LIVESTOCK PRODUCTS PRODUCTION IS A METHODOICAL APPROACH

Скотарство посідає одне з провідних місць серед галузей аграрного сектору економіки, не лише завдяки високій частці у виробництві валової продукції, але й вагомому впливу на економіку сільського господарства та рівень забезпечення населення продуктами харчування. Аграрні перетворення не сприяли стійкому розвитку скотарства, внаслідок чого скоротилося поголів'я великої рогатої худоби, відновлення якого вимагає багатьох років.

Галузь виявилася непередготовленою до різкої зміни економічних умов, оскільки характеризувалася низьким потенціалом та високою залежністю від переробних підприємств. Трансформація економічних відносин, послаблення державного регулювання і фінансової підтримки розвитку скотарства, посилення диспаритету цін на промислову та сільськогосподарську продукцію призвели до зниження темпів не тільки економічного зростання галузі, а й зниження економічної ефективності виробництва продукції скотарства. Отже, зміни економічних умов господарювання, необхідність забезпечення конкурентоспроможного розвитку галузі в Україні вимагають обґрунтування напрямів активізації процесів інтенсифікації виробництва його виробництва.

Встановлено, що інтенсифікація сільського господарства здійснюється разом із розвитком продуктивних сил галузі, в основу якого покладено удосконалення технічних засобів і, в першу чергу, машинних систем, широке застосування промислових методів праці та виробництва, засобів хімізації, принципово нових механізованих технологій у рільництві і тваринництві, підвищення кваліфікації та професійної майстерності кадрів і т.д.

Позитивний вплив науково-технічного прогресу в сільському господарстві виявляється у галузі тваринництва через: соціальні фактори виробництва (покращення умов праці працівників, підвищення рівня освіти та професійної підготовки); демографічні аспекти (закріпленість працівників у певній сфері виробництва, тривалість життя, відтворення робочої сили та ін.), екологічну ситуацію (збереження біологічної рівноваги, усунення забруднення довкілля шкідливими відходами).

Отже, основним напрямом подальшого розвитку скотарства й підвищення економічної ефективності є інтенсифікація виробництва молока на основі зміцнення кормової бази і поліпшення раціону годівлі тварин, впровадження комплексної механізації та автоматизації виробничих процесів та переведення галузі на новітні технології, використання високопродуктивних, спеціалізованих порід тварин, підвищення якості тваринницької продукції, удосконалення організації й оплати праці.

Cattle breeding occupies one of the leading places among the branches of the economy agrarian sector, not only due to a high share in the production of gross products, but also a significant impact on the agricultural economy and the level of providing the population with food products. Agrarian transformations did not contribute to the sustainable development of cattle breeding, as a result of which the cattle population decreased, the restoration of which requires many years.

The industry was unprepared for a sharp change in economic conditions, as it was characterized by low potential and high dependence on processing enterprises. The transformation of economic relations, the weakening of state regulation and financial support for the development of cattle breeding, the strengthening of the price disparity for industrial and agricultural products led to a decrease in the rate of not only the economic growth of the industry, but also a decrease in the economic efficiency of the production of cattle breeding products. Therefore, changes in the economic conditions of management, the need to ensure the competitive development of the industry in Ukraine require substantiation of directions for intensifying the processes of production intensification of its production.

It was established that the intensification of agriculture is carried out together with the development of the productive forces of the industry, which is based on the improvement of technical means and, first of all, machine systems, the wide application of industrial methods of work and production, chemical means, fundamentally new mechanized technologies in agriculture and animal husbandry, improvement of qualifications and professional skills of personnel, etc.

The positive impact of scientific and technical progress in agriculture is manifested in the field of animal husbandry through: social factors of production (improvement of working conditions of employees, increase in the level of education and professional training); demographic aspects (fixation of workers in a certain field of production, life expectancy, reproduction of the labor force, etc.), ecological situation (preserving biological balance, eliminating environmental pollution with harmful waste).

Therefore, the main direction of the further development of cattle breeding and the improvement of economic efficiency is the intensification of milk production on the basis of strengthening the fodder base and improving the animal feeding ration, the introduction of complex mechanization and automation of production processes and the transfer of the industry to the latest technologies, the use of highly productive, specialized breeds of animals, the improvement of the quality of livestock production, improvement of organization and remuneration.

Ключові слова: скотарство, інтенсифікація, науково-технічний прогрес, показник, фактор.
Key words: animal husbandry, intensification, scientific and technical progress, indicator, factor.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Скотарство посідає одне з провідних місць серед галузей аграрного сектору економіки, не лише завдяки високій частці у виробництві валової продукції, але й вагомому впливу на економіку сільського господарства та рівень забезпечення населення продуктами харчування. Аграрні перетворення не сприяли стійкому розвитку скотарства, внаслідок чого скоротилося поголів'я великої рогатої худоби, відновлення якого вимагає багатьох років.

Галузь виявилася невідповідною до різкої зміни економічних умов, оскільки характеризувалася низьким потенціалом та високою залежністю від переробних підприємств. Трансформація економічних відносин, послаблення державного регулювання і фінансової підтримки розвитку скотарства, посилення диспаритету цін на промислову та сільськогосподарську продукцію призвели до зниження темпів не тільки економічного зростання галузі, а й зниження економічної ефективності виробництва продукції скотарства. Отже, зміни економічних умов господарювання, необхідність забезпечення конкурентоспроможного розвитку галузі в Україні вимагають обґрунтування напрямів активізації процесів інтенсифікації виробництва його виробництва.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Розгляду багатоаспектних проблем розвитку молочного підкомплексу, питанням підвищення ефективності інтенсифікації виробництва молока присвячені праці вітчизняних учених-аграрників: П. Березівського, М. Ільчука, М. Пархомця, Д. Крисанова, Н. Оляднічук, В. Радька, Т. Божидарніка, І. Свиноуса, Т. Рудой та багатьох інших.

Водночас, незважаючи на широке висвітлення в економічній літературі напрямів розвитку інтенсифікації молочного скотарства, вони здебільшого розглядалися на макрорівні і є недостатньо вивченими на рівні сільськогосподарських підприємств.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є формування методологічного підґрунтя процесу інтенсифікації виробництва продукції скотарства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Класифікація факторів і показників інтенсифікації розглядається у працях багатьох авторів. Проте поняття "фактор" і "показник" мають різні тлумачення. Одні автори розмежовують ці поняття, інші, навпаки, застосовують їх як синоніми.

Зазначимо, що слово "фактор" у перекладі з латини означає "діючий", який характеризує конкретну рушійну силу інтенсивного розвитку [1]. Внутрішній зміст процесу розвитку виявляється через фактор, і через нього всебічно розкриваються рушійні сили інтенсифікації.

Фактор і показник інтенсифікації — термини не рівнозначні. У показниках фіксуються кількісна та якісна сторони досягнутого рівня розвитку або динаміка зміни фактора. Один фактор можливо охарактеризувати кількома показниками, але може існувати й поєднання фактора і показника. Наприклад, фондоозброєність є фактором інтенсифікації та її показником. Водночас цей об'єднаний показник можна розглядати через розрахунок енергооснащеності, електроозброєності праці, озброєності силовими й робочими машинами. Кожний

окреми показник характеризує будь-яку кількісну або якісну сторону фактора.

Більшість економістів до факторів інтенсифікації сільського господарства відносять "платні" фактори, що пов'язані з додатковими вкладеннями [2]. У 1970-ті роки до них належали й "безкоштовні" фактори інтенсифікації (рівень агротехніки, організаційно-економічні й біологічні фактори, кваліфікація працівників тощо). Деякі автори вважають факторами інтенсифікації також виробничі відносини й методи господарювання, оскільки "безкоштовне" походження їх є спірним [3].

Адже досконаліша агротехніка, науково обгрунтована організація виробництва, раціональна спеціалізація й підвищення кваліфікації працівників вимагають додаткових витрат. Система виробничих відносин не є прямим чинником інтенсифікації, але сприяє або ж гальмує науково-технічний прогрес.

Головним рушійним фактором інтенсифікації є науково-технічний прогрес, який охоплює сферу організації виробництва й управління, виробничу й соціальну інфраструктуру [4]. Він реалізується через чотири головні групи факторів інтенсифікації. Перша група — це новітні засоби, що підвищують родючість ґрунтів і продуктивність тварин, забезпечують підвищення врожайності, виходу продукції з 1 га та продуктивності худоби. Друга група зменшує затрати праці або поліпшує умови роботи. Третя група слугує виконанню попередніх завдань. Четверта група забезпечує повне використання трьох груп факторів і всього накопиченого виробничого потенціалу.

Інтенсифікація сільського господарства здійснюється разом із розвитком продуктивних сил галузі, в основу якого покладено удосконалення технічних засобів і, в першу чергу, машинних систем, широке застосування промислових методів праці та виробництва, засобів хімізації, принципово нових механізованих технологій у рільництві і тваринництві, підвищення кваліфікації та професійної майстерності кадрів і т.д.

За словами І. І. Лукінова, суттєві зрушення в зростанні продуктивності сільськогосподарської праці й ефективності виробництва можливі тільки за умови забезпечення сільського господарства всіма необхідними компонентами (системами машин і обладнанням, добривами, комбікормами та іншими промисловими виробами) під потокову з автоматизованим управлінням машинну технологію виробництва сільськогосподарської продукції та на основі використання найбільш продуктивних

сортів і гібридів рослин, порід і гібридів тварин, найбільш досконалих форм організації, управління і стимулювання [5, с. 32].

Будь-яке поліпшення, зазначав К. Маркс, чи в землеробстві, чи в промисловості, полягає в тому, щоб виробляти більше за допомогою тієї самої кількості праці, в тому, щоб виробляти стільки ж і навіть більше за допомогою меншої кількості праці. Досягнення науки і техніки революційно впливають не тільки на підвищення родючості землі й подальше перетворення рослинного і тваринного світу, забезпечуючи вищу його продуктивність і пристосованість до машинного виробництва, але і на весь організаційно-технологічний процес у сільському господарстві, індустріалізуючи його за типом масового конвеєрного виробництва за мінімуму затрат живої праці та зменшення залежності від негативного впливу погодних факторів [5, с. 45].

Поділяємо думку В.П. Ситника, що у нинішніх умовах необхідно вивчити дію системи факторів інтенсифікації виробництва на інноваційній основі, а також теоретичні та практичні дослідження питань розробки наукових гіпотез щодо ведення галузі з урахуванням зональних особливостей, організаційно-технологічних аспектів, а також людського фактору [6].

Систему факторів інтенсифікації, які знаходять прояв у галузі скотарства, пропонуємо об'єднати у такі групи: 1) природно-біологічні; 2) техніко-технологічні; 3) організаційно-економічні; 4) соціально-побутові; 5) екологічні

На нашу думку, скотарство необхідно розглядати як галузь, якій властиві організаційно-економічні особливості, зумовлені впливом біо-економічних факторів [7]. Специфіка розвитку галузі на сучасному етапі полягає у наступному: її продукція виробляється і реалізується ритмічно протягом року, що забезпечує рівномірне надходження виручки від реалізації молока. Продукція скотарства належить до товарів першої необхідності і незалежно від соціально-економічної ситуації на неї завжди є споживчий попит. Економіка галузі специфічна за способом формування витрат: висока частка постійних витрат, рівень яких не змінюється залежно від обсягів виробленої продукції (утримання тваринницьких приміщень та інших основних фондів, страхові та орендні платежі та ін.), і змінні, тісно пов'язані із масштабами виробництва (витрати на корми, ветеринарні препарати, транспортування і реалізацію продукції).

Зазначимо, що порівняно з іншими галузями скотарство постає перед певними труднощами у відновленні поголів'я худоби, оскільки

на відтворення потрібні великі кошти і час. Продукція галузі надходить, обробляється, зберігається і реалізується щоденно, тому її втрати у разі порушення хоча б одного ланцюга знижують якість продукції. Скотарство є сферою трудової діяльності, впливає на соціальне облаштування, демографічну ситуацію і спосіб життя сільського населення, у зв'язку із цим доцільно забезпечити ефективне функціонування галузі з погляду його соціальної захищеності. За роки аграрних реформ валове виробництво молока в Україні знизилося з таких основних причин: недостатня підтримка держави; необ'єктивне ціноутворення; диспаритет цін; відсутність контролю за витрачанням ресурсів; порушення термінів агротехнічних і зооветеринарних заходів; низький рівень кваліфікації окремих керівників сільськогосподарських підприємств; відсутність на підприємствах нормування та контролю виробничих витрат. Так, у країні склалася стійка тенденція до спаду обсягів валового виробництва та зменшення кількості господарств, які займаються цим видом діяльності.

Процес інтенсифікації передбачає два послідовних етапи. На першому етапі створюється матеріально-технічна база інтенсифікації, зростають витрати на розширення основних та оборотних засобів, освоюються нові технології тощо. На другому етапі процес інтенсифікації вимагає дещо менших вкладень, а основним завданням є збільшення виходу продукції, зниження собівартості виробництва й підвищення якості продукції [8].

Важливим напрямом інтенсифікації скотарства є використання інтенсивних ресурсозберігаючих технологій виробництва продукції, удосконалення племінної роботи, використання перспективних високопродуктивних порід корів, поліпшення форм організації та мотивації праці, зниження втрат продукції, зміцнення кормової бази, своєчасне проведення зооветеринарних заходів.

Пріоритетними факторами цього напрямку, які значною мірою впливають на збільшення обсягів виробництва, фахівці вважають покращення селекційно-племінної роботи та інтенсифікацію відтворення стада корів, раціональну організацію кормової бази, збалансовану годівлю худоби, впровадження інноваційних технологій в скотарство [9].

Основою для нарощування обсягів виробництва продукції скотарства є відновлення й розширене відтворення продуктивного поголів'я за одночасного збільшення рівня продуктивності тварин на основі удосконалення біо-

логічних і виробничих технологій. Більшість технологій у тваринництві слід розглядати як комбінацію (взаємодію) відповідних знань, кваліфікаційних навичок і засобів виробництва, необхідних для виробництва продукції й бажаних перетворень у живих організмах.

Зазначимо, що починаючи із 1990 р. поголів'я великої рогатої худоби в Україні знижувалося в середньому на 8% у рік.

Як свідчить аналіз "тваринного шлейфу" в нашій країні буде спостерігатися подальше зниження поголів'я корів, що призведе до скорочення сировинної бази переробних підприємств. На нашу думку, одним з основних чинників посилення такої ситуації є відсутність достатньої кількості поголів'я молодняку великої рогатої худоби для відтворення стада.

Тварини, на відміну від інших основних виробничих засобів, формуються у процесі індивідуального розвитку (а не серійного виробництва), мають індивідуальні властивості та якості, що визначають ефективність їх використання. Крім того, у процесі росту та експлуатації (під час їх використання як засобу виробництва продукції) за допомогою підбору, відбору, що спрямований на вирощування молодняку, роздою корів можна впливати на тварин як на предмети праці, при цьому поліпшуючи їх продуктивні й відтворювальні якості, тобто ефективність використання.

Нині ще не створено навіть орієнтовних математичних моделей відтворювального процесу тварин через надзвичайну складність цього завдання. На процеси відтворення поголів'я, виробництва молока й приросту живої маси, які неможливо відокремити, може впливати понад сотня відомих нині науці факторів, але поки що неврахована кількість їхніх різноманітних багатofакторних взаємодій [10].

Відтворення біогенних основних засобів — інтегрованої матеріальної системи з різноманітними типами внутрішніх і зовнішніх зв'язків — це виробничий процес, що поєднує відновлення життя, ріст, розвиток і поліпшення якісних характеристик сільськогосподарських тварин (як засобів і предметів праці) у взаємодії із зовнішнім середовищем для відновлення основних фондів при організації виробництва продукції тваринництва.

Зазначимо, що найважливішим фактором, який визначає організацію й економічну ефективність відтворення поголів'я, є інтенсивність використання корів, що залежить від тривалості відтворювального циклу та терміну експлуатації тварин. У свою чергу, вони детерміновані генотипом і умовами життя тварин. На

промислових комплексах, де здійснюється повноцінна годівля тварин й умови утримання відповідають вимогам зоогігієнічних норм, корів використовують доти, доки вони здатні забезпечувати високу молочну продуктивність і відтворювальну здатність [11].

Тому основними виробничими критеріями, що визначають економічні показники процесу відтворення у скотарстві, є вихід телят і термін експлуатації корів. Процес відтворення продуктивної худоби у молочному скотарстві є циклічним і триває в оптимальному варіанті 28—30 міс. при нормальному функціонуванні всіх систем організму тварини в усі періоди онтогенезу.

Із позиції фінансового обігу, процес відтворення основних засобів (продуктивної худоби) пов'язаний із кругообігом капітальних вкладень: на першій стадії відбувається інвестування капіталу на вирощування або придбання корів; на другій — основні засоби амортизуються та переносять частину своєї вартості на собівартість продукції, що виробляється; на третій — у процесі реалізації продукції здійснюється нагромадження нарахованої амортизації; на четвертій — накопичена амортизація, як частина власних фінансових ресурсів організації, спрямовується на реінвестування, тобто на відновлення основних засобів.

У скотарстві це відбувається одночасно за рахунок різних стадій циклів, розподілених майже рівномірно. Повний цикл кругообігу капітальних вкладень має таку ж тривалість, як і виробничий цикл. Тільки кругообіг коштів відбувається у часі пізніше, ніж виробничий процес відтворення, на термін вкладень капіталу — близько трьох років [12].

Ефективність скотарства значною мірою залежить від інтенсивності використання маточного поголів'я, а вихід приплоду телят на 100 корів дає можливість зробити висновки щодо діяльності господарства у забезпеченні відтворення. У 2021 р. вихід приплоду телят на 100 корів у сільськогосподарських підприємствах становив лише 73 голови проти 88 голови в 1990 р., що свідчить про недостатній рівень організаційної роботи щодо відтворення поголів'я великої рогатої худоби. Тому прийняття відповідних заходів з ліквідації перегулів корів і телиць, та їх яловості є важливим джерелом збільшення обсягів виробництва молока, а також основою зниження собівартості продукції.

За розрахунками науковців Українського науково-дослідного інституту продуктивності агропромислового комплексу, при збільшенні виходу телят на 100 корів — від 80 до 90 голів,

виробництво молока на 100 га сільськогосподарських угідь зростає на 78 ц у зоні Степу, Полісся — 71 і Лісостепу — на 38 ц [13].

Організаційний вплив на процес управління відтворенням стада можливий шляхом проектування технологічних схем виробничого процесу; формування необхідних ресурсів відповідно до проектної технології; раціональної організації праці відповідно до прийнятої технології й наявності робочої сили; формування системи фінансування заходів (бюджетування) [14].

Найбільш прийнятними для вирішення економічних проблем є прийоми і способи організаційного впливу на процес відтворення за умови використання організаційного нормування. Загальновідомо, що управління певним виробничим процесом побудоване на основі принципів, що впливають з особливостей виробництва. Головними принципами управління процесом відтворення продуктивного стада є науковість і системний підхід.

Інформаційне забезпечення відіграє найважливішу роль в управлінні відтворювальними процесами основних фондів у скотарстві. Якість інформації є визначальним чинником обґрунтованості прийнятих рішень та ефективності функціонування галузі в сучасних умовах.

Зазначимо, що для вибору оптимального з погляду ефективності рішення щодо відтворення поголів'я із кількох можливих необхідно мати інформацію про витрати за кожним варіантом.

На практиці здебільшого їх розраховують на основі фактичних витрат минулих періодів. Оперативна інформація про витрати необхідна керівникам не тільки для розробки перспективних і поточних, а й для прийняття оперативних коригувальних рішень, що надто важливо в умовах невизначеності зовнішнього й внутрішнього середовища підприємства.

Основними напрямками вдосконалення управління відтворенням біогенних основних засобів у молочному скотарстві є широке залучення баз даних для оперативного використання інформації у підготовці управлінських рішень, організації формування джерел фінансування, планування, регламентації (на основі сучасних нормативів) і бюджетування відтворювального процесу.

На нашу думку, розробленню регламентованої системи організації й управління відтворенням стада мають передувати: аналіз сучасного стану та планів щодо розвитку скотарства в регіоні й організації роботи з відтворення худоби; оцінка економічної ефективності про-

цесу відтворення й пошук внутрішньогосподарських резервів її підвищення.

Організація інтенсивного відтворення стада спирається на організаційно-економічні та організаційно-технологічні механізми та фактори, що формують зовнішнє або внутрішнє середовище підприємства. Опосередковано впливають на процеси виробничо-економічного характеру також екологічна й соціальна складові.

Фактори внутрішнього середовища функціонування підприємства характеризують умови можливої його адаптації до зовнішньої кон'юнктури: організаційно-правова форма підприємства й система внутрішньогосподарських відносин, система управління виробництвом, кадрова політика, організація служби маркетингу, фінансовий менеджмент, організація бухгалтерського й управлінського обліку, система фінансового контролю та аудиту тощо.

Водночас організаційно-технологічний механізм пов'язаний з організацією необхідних виробничих процесів і технологій, який включає в себе: потенціал виробництва й показники наявності основних засобів, фондозабезпеченості й фондоозброєності, енергозабезпеченості та енергооснащеності. Також можна виділити витрати підприємства, які є ресурсами, що фактично залучені у виробничий процес для одержання певного виду продукції. Показниками їх є затрати праці, витрати кормів та іншої сировини, виробничі витрати в абсолютному відображенні у розрахунку на 1 голову худоби або гектар сільгоспугідь.

Перспективним напрямом подальшого розвитку скотарства є створення кормової бази й підвищення ефективності використання кормів. Результати дослідження свідчать, що з усіх факторів, які впливають на продуктивність корів, основна частка припадає на годівлю — 40—60% усіх вкладень. Тому виробництво кормів у достатньому обсязі, покращення підготовки їх до згодовування, забезпечення збалансованої годівлі корів значно підвищує молочну продуктивність [15].

За розрахунками науковців, лише підвищення якості кормів може на 25—30% збільшити виробництво молока. Через нестачу й низьку якість кормів, що згодовуються худобі, генетичний потенціал у скотарстві реалізується лише на 40—60% [16]. Тому для інтенсивного розвитку галузі зміцнення кормової бази, яка забезпечує повноцінне й гарантоване постачання поголів'я основних видів кормів упродовж року за обов'язкового створення страхового фонду, повноцінні раціони для кожного статеві-вікового виду худоби є необхідною умовою.

Зарубіжний досвід і вітчизняна практика переконують, що важливого значення для сільськогосподарських підприємств має налагодження виробництва власних дешевих кормів. На основі вищезазначеного можна виділити комплекс заходів щодо створення кормової бази: організація кормових сівозмін; удосконалення структури посівних площ із збільшенням площ посіву високобілкових культур; впровадження прогресивних методів заготівлі кормів, які забезпечують їх високу якість.

Наступним важливим фактором інтенсифікації скотарства є впровадження сучасних інноваційних технологій. За результатами обстежень, 89% корів утримують за застарілими затратними технологіями виробництва продукції скотарства та на прив'язному утриманні й лише 11% наявного обстеженого поголів'я сільськогосподарських підприємств утримують із застосуванням новітніх технологій [17].

Зазначимо, що першоосновою розвитку науково-технічного прогресу в галузі скотарства є чотири фактори: технологічний, технічний, біологічний і організаційно-економічний. Слід розуміти, що фактори характеризують зміну корисного кінцевого ефекту від застосування засобів і предметів праці. Перелічені фактори можна реалізувати за такими напрямками: реалізація технологічного фактора розвитку науково-технічного прогресу передбачає освоєння ресурсозберігаючих технологій ведення скотарства; організацію інтенсивного кормовиробництва; нові технології вирощування телят; створення сприятливого мікроклімату; напрям реалізації технічного фактора розвитку науково-технічного прогресу забезпечує: універсальність, комбінованість, ремонтпридатність, надійність і довговічність техніки та обладнання, призначеного для ведення скотарства; напрям реалізації біологічного фактора розвитку науково-технічного прогресу передбачає: удосконалення племінних і продуктивних якостей молочних порід, розмноження визнаних генотипів шляхом трансплантації ембріонів, подовження термінів використання корів; напрям реалізації організаційно-економічного фактора розвитку науково-технічного прогресу реалізується шляхом організації наукової діяльності; розробки та реалізації цільових інноваційних програм; удосконалення організації виробництва й управління; підвищення окупності витрат; посилення державної фінансово-кредитної підтримки; розробки системи підвищення економічної зацікавленості виробників. Зауважимо, що між усіма факторами існує тісний взаємозв'язок.

Одним з основних факторів НТП є технологічний, оскільки у скотарстві необхідно враховувати біологічний (породи і лінії худоби) і технічний (відповідні технічні засоби) фактори.

В останні роки при виробництві продукції скотарства не виявляють впливу організаційно-економічні фактори внаслідок складного фінансово-економічного стану сільськогосподарських виробників. Тому для прискорення темпів науково-технічного прогресу особливо значення набувають пріоритетні фактори, що гарантують швидку віддачу, — це технологічні, технічні та біологічні. При цьому слід забезпечити систематичне інформування виробників молока про результати наукових досліджень і нові розробки.

ВИСНОВКИ

Вплив сучасних прогресивних технологій на енергетичні, економічні та технологічні параметри виробництва, якість одержуваної продукції досягається шляхом: підвищення продуктивності тварин за рахунок дотримання заданих зоотехнічних режимів створення комфортних умов для утримання тварин; поліпшити якість кормів, що забезпечує підвищення продуктивності тварин і збільшення валового виробництва продукції; зменшення витрат робочого часу, засобів, енергії та матеріалів на здійснення технологічних процесів і виробництво продукції; покращення використання кормів за рахунок виключення їх втрат через нерівномірність видачі та неякісної підготовки; зниження сукупної енергоємності виробництва продукції та споживання енергоресурсів за рахунок удосконалення технології виконання робіт і робочих процесів; автоматизації режимів роботи машин і обладнання, світлового режиму в приміщеннях; поліпшення якості отриманої продукції й запобігання її втратам при зберіганні та, як наслідок, підвищення ціни реалізації; зниження абсолютної та питомої вартості машин, будівель і споруд за рахунок зменшення їх маси, удосконалення кінематичних схем і конструктивного оформлення, підвищення інтенсивності використання машин; збільшення термінів використання, особливо високопродуктивних тварин, зменшення падежу молодняку та ін.; зниження витрат на охорону навколишнього природного середовища; одержання додаткового прибутку за рахунок комплексної переробки основної та допоміжної продукції.

Позитивний вплив науково-технічного прогресу в сільському господарстві виявляється у галузі тваринництва через: соціальні фактори

виробництва (покращення умов праці працівників, підвищення рівня освіти та професійної підготовки); демографічні аспекти (закріпленість працівників у певній сфері виробництва, тривалість життя, відтворення робочої сили та ін.), екологічну ситуацію (збереження біологічної рівноваги, усунення забруднення довкілля шкідливими відходами).

Отже, основним напрямом подальшого розвитку скотарства й підвищення економічної ефективності є інтенсифікація виробництва молока на основі зміцнення кормової бази і поліпшення раціону годівлі тварин, впровадження комплексної механізації та автоматизації виробничих процесів та переведення галузі на новітні технології, використання високоефективних, спеціалізованих порід тварин, підвищення якості тваринницької продукції, удосконалення організації й оплати праці.

Література:

1. Панкратьєва Т. А. Інвестиційний процес та його інтенсифікація у сільському господарстві: теоретичний аспект. Молодий вчений. 2014. № 8 (2). С. 15—21.
2. Маренич Т. Г. Інтенсифікація сільського господарства як головний напрям забезпечення його сталого розвитку. Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. 2015. № 3. С. 138—145.
3. Шиян Н. І. Інтенсифікація виробництва як чинник підвищення показників ефективності скотарства. Економіка та управління АПК. 2021. № 1. С. 7—13.
4. Економічна теорія: Макро— та мікроекономіка: Навч. Посібник / За ред. З. Г. Вааманюка та С. М. Панчишина. — 2-ге вид., доп. — Львів: Інтереко, 1998. — 478 с.
5. Аграрные проблемы развитого социализма / И. И. Лукинов, А. А. Шепотько, В. Я. Дзикович и др.; отв. ред. И. И. Лукинов. К.: Наук. думка, 1979. 423 с.
6. Кузьменко І. В. Інтенсифікація зерновиробництва як основний напрям підвищення конкурентоспроможності. Економіка АПК. 2015. № 1. С. 121—126.
7. Анічин А. М., Гуторов О. І. Інтенсифікація як запорука підвищення економічної ефективності виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах. Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. 2013. № 8. С. 79—84.
8. Тимченко А. О. Інтенсифікація спеціалізованого м'ясного скотарства в Україні. Вісник аграрної науки. 2015. № 4. С. 40—45.
9. Слюсар М. В., Ковальчук І. В. Молочне скотарство як сектор економіки України. Біологія тварин. 2019. Т. 21, № 3. С. 150—154.

10. Іванова Л. С. Молочне скотарство: сучасний стан та проблеми вирішення. Агросвіт. 2017. № 22. С. 23—27.

11. Лівінський А. І. Сучасні питання відтворення молочного стада. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва. 2014. Вип. 202. С. 339—344.

12. Рудик І. А., Олешко В. П. Рівень відтворної здатності корів як фактор формування високопродуктивних стад молочної худоби. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2011. Вип. 160. Ч. 1. С. 34—41.

13. Демчак І. М., Микитюк Д. М., Чижевський О. Л. Перспективи розвитку та підвищення ефективності галузі молочного скотарства України. Продуктивність агропромислового виробництва. № 21. 2012. С. 3—12.

14. Зубченко В. В. Інтенсифікація як напрям підвищення ефективності молочного скотарства. Вісник аграрної науки. 2012. № 4. С. 81—83.

15. Різничук І. Годівля корів при інтенсивній технології виробництва молока. Тваринництво України. 2015. № 11. С. 30—35.

16. Гноєвий І. В. Ефективність переведення корів на безприв'язне боксове утримання та їх годівля за інтенсивної технології виробництва молока. Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. Серія: Сільськогосподарські науки. 2018. Т. 20, № 89. С. 22—26.

17. Самсоненко Д. О. Молочне скотарство може бути прибутковим. Науковий вісник "Асканія-Нова". 2018. Вип. 11. С. 131—135.

References:

1. Pankrat'ieva, T.L. (2014), "Investment process and its intensification in agriculture: theoretical aspect", *Molodyj vchenyj*, vol. 8 (2), pp. 15—21.

2. Marenych, T.H. (2015), "Intensification of agriculture as the main direction of ensuring its sustainable development", *Visnyk KhNAU. Serii: Ekonomichni nauky*, vol. 3, pp. 138—145.

3. Shyian, N.I. (2021), "Intensification of production as a factor in increasing the efficiency of cattle breeding", *Ekonomika ta upravlinnia APK*, vol. 1, pp. 7—13.

4. Vaamaniuk, Z.H. and Panchyshyn, S.M. (1998), *Ekonomichna teoriia: Makro- ta mikro-ekonomika* [Economic theory: Macro- and microeconomics], Intereko, L'viv, Ukraine.

5. Lukynov, Y.Y. Shepot'ko, A.A. and Dzykovych, V.Ya. (1979), *Ahrarnye problemy razvytoho sotsyalyzma* [Agrarian problems of developed socialism], Nauk. dumka, Kyiv, Ukraine.

6. Kuz'menko, I.V. (2015), "Intensification of grain production as the main direction of increasing competitiveness", *Ekonomika APK*, vol. 1, pp. 121—126.

7. Anichyn, L.M. and Hutorov, O.I. (2013), "Intensification as a key to increasing the economic efficiency of milk production in agricultural enterprises", *Visnyk KhNAU. Serii: Ekonomichni nauky*, vol. 8, pp. 79—84.

8. Tymchenko, L.O. (2015), "Intensification of specialized meat cattle breeding in Ukraine", *Visnyk ahrarnoi nauky*, vol. 4, pp. 40—45.

9. Sliusar, M.V. and Koval'chuk, I.V. (2019), "Dairy farming as a sector of the economy of Ukraine", *Biolohiia tvaryn*, vol. 21, no. 3, pp. 150—154.

10. Ivanova, L. (2017), "Milk succession: current status and problems of solution", *Agrosvit*, vol. 22, pp. 23—27.

11. Livins'kyj, A.I. (2014), "Modern issues of dairy herd reproduction", *Naukovyj visnyk Natsional'noho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Serii: Tekhnolohiia vyrobnytstva i pererobky produktsii tvarynnytstva*, vol. 202, pp. 339—344.

12. Rudyk, I.A. and Oleshko, V.P. (2011), "The level of reproductive capacity of cows as a factor in the formation of highly productive herds of dairy cattle", *Naukovyj visnyk Natsional'noho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy*, vol. 160, no. 1, pp. 34—41.

13. Demchak, I.M. Mykytiuk, D.M. and Chyzhevs'kyj, O.L. (2012), "Prospects for the development and improvement of the efficiency of the dairy industry of Ukraine", *Produktyvnist' ahro-promyslovoho vyrobnytstva*, vol. 21, pp. 3—12.

14. Zubchenko, V.V. (2012), "Intensification as a direction to improve the efficiency of dairy farming", *Visnyk ahrarnoi nauky*, vol. 4, pp. 81—83.

15. Riznychuk, I. (2015), "Feeding cows with intensive milk production technology", *Tvarynnytstvo Ukrainy*, vol. 11, pp. 30—35.

16. Hnoievyj, I.V. (2018), "Effectiveness of transferring cows to untethered box housing and their feeding with intensive milk production technology", *Naukovyj visnyk L'vivs'koho natsional'noho universytetu veterynarnoi medytsyny ta biotekhnolohij imeni S.Z. Gzhyts'koho. Serii: Sil's'ko-hospodars'ki nauky*, vol. 20, no. 89, pp. 22—26.

17. Camsonenko, D.O. (2018), "Dairy farming can be profitable", *Naukovyj visnyk "Askaniia-Nova"*, vol. 11, pp. 131—135.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2022 р.